

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра фінансів та економічної безпеки

06-03-323М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань та самостійної роботи із
навчальної дисципліни
«Бюджетна система та казначейське обслуговування бюджетів»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та
страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-методичною
радою з якості ННІЕМ
Протокол № 1 від 24.09.2024 р.

Рівне – 2024

Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Бюджетна система та казначейське обслуговування бюджетів» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» [Електронне видання] / Ляхович О. О., Трусик М. Ю. Рівне : НУВГП, 2024. 45 с.

Укладачі: Ляхович О. О., к.е.н., доцент кафедри фінансів та економічної безпеки; Трусик М. Ю., к.е.н., старший викладач кафедри фінансів та економічної безпеки

Відповідальний за випуск: Мельник Л. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та економічної безпеки.

Керівник (гарант) освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування»:

Кондрацька Н. М., к.е.н., доцент кафедри фінансів та економічної безпеки

Шифр попередньої версії МВ: 06-03-252

© О. О. Ляхович, М. Ю. Трусик 2024
© НУВГП, 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тематика практичних занять.....	6
Методичні рекомендації до проведення практичних занять.....	8
Практичне заняття № 1. Аналіз структури та принципів функціонування бюджетної системи України.....	8
Практичне заняття № 2. Аналіз етапів бюджетного процесу та ролі його учасників у формуванні і виконанні бюджету України.....	14
Практичне заняття № 3. Аналіз складу, структури та класифікації доходів бюджету	16
Практичне заняття № 4. Аналіз і управління видатками бюджету..	17
Практичне заняття № 5. Визначення показників бюджетного дефіциту, державного боргу та джерел їх фінансування.....	20
Практичне заняття № 6. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності території.....	27
Практичне заняття № 7. Виконання бюджету за доходами і видатками: організація та контроль ефективності використання коштів.....	30
Практичне заняття № 8. Розрахунок показників для кошторисного фінансування.....	32
Практичне заняття № 9. Казначейське обслуговування доходів бюджету.....	35
Практичне заняття № 10. Казначейське обслуговування видатків . бюджету.....	37
Практичне заняття № 11. Контроль і аудит у бюджетній системі....	40
Рекомендована література.....	43

ВСТУП

Дисципліна «Бюджетна система та казначейське обслуговування бюджетів» є важливою складовою підготовки фахівців у сфері фінансів, оскільки забезпечує розуміння механізмів формування, розподілу та використання бюджетних ресурсів у державі. У процесі її вивчення студенти оволодівають знаннями про структуру та принципи функціонування бюджетної системи України, сутність бюджетного процесу, роль державного бюджету у регулюванні економічного розвитку, а також особливості організації казначейського обслуговування. Знання з цієї дисципліни є основою для формування фінансової культури, прийняття ефективних управлінських рішень у сфері публічних фінансів та підвищення прозорості бюджетних відносин.

Предметом дисципліни є система економічних, правових та організаційних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу і використання бюджетних коштів, а також механізми казначейського обслуговування бюджетів усіх рівнів у межах бюджетної системи України.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни є:

- засвоєння теоретичних основ формування бюджету держави;
- розуміння засад бюджетного устрою і принципів побудови бюджетної системи;
- здобуття знань щодо методів і джерел формування доходів бюджету та напрямів і форм фінансування видатків;
- оволодіння методикою визначення обсягів бюджетних видатків, які забезпечують реалізацію функцій держави;
- формування знань з питань державного кредиту та управління державним боргом;
- вивчення сутності, стадій і учасників бюджетного процесу, особливостей складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів;
- ознайомлення з принципами організації міжбюджетних відносин і системою бюджетного вирівнювання;
- засвоєння теоретичних і практичних аспектів казначейського обслуговування бюджетів, порядку виконання державного та місцевих бюджетів через органи Державної казначейської служби;

- розуміння ролі контролю, аудиту та моніторингу у забезпеченні ефективності використання бюджетних коштів;
- формування навичок аналітичної оцінки стану бюджетної системи та прийняття управлінських рішень у сфері публічних фінансів.

Після вивчення даного курсу студенти повинні **знати**:

- сутність, призначення та роль бюджету держави;
- сутність дефіциту (профіциту) та джерела фінансування бюджетного дефіциту;
- складові системи доходів і видатків бюджету;
- сутність міжбюджетних відносин і міжбюджетних трансфертів;
- склад та структуру державного боргу і видатки на його обслуговування;
- організацію казначейського обслуговування державного і місцевих бюджетів, його принципи та етапи;
- порядок касового виконання бюджетів через органи Державної казначейської служби;
- систему контролю та аудиту у сфері бюджетного процесу, зокрема казначейський контроль за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні **вміти**:

- визначати суму закріплених та регульованих доходів бюджетів;
- розраховувати суму дефіциту бюджету;
- здійснювати розрахунок міжбюджетного вирівнювання податкоспроможності територій;
- здійснювати аналіз формування доходів бюджету;
- аналізувати видаткову частину бюджету;
- складати кошторис бюджетної установи;
- працювати з законодавчими та інструктивними матеріалами;
- застосовувати методику казначейського обслуговування бюджетів під час виконання фінансових операцій;
- користуватися інструментами казначейського контролю при здійсненні видатків і обліку бюджетних зобов'язань;
- проводити аналітичну оцінку ефективності використання бюджетних коштів у межах казначейської системи обслуговування.

1. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Особливе місце у ході вивчення дисципліни «Бюджетна система» належить практичним заняттям, на яких відбувається закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях, семінарських заняттях та в процесі самостійної роботи над дисципліною. Перелік основних тем практичних занять з навчальної дисципліни «Бюджетна система» наведений у таблиці 1.

Таблиця 1.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Аналіз структури та принципів функціонування бюджетної системи України	2
2.	Аналіз етапів бюджетного процесу та ролі його учасників у формуванні і виконанні бюджету України	2
3.	Аналіз складу, структури та класифікації доходів бюджету	2
4.	Аналіз і управління видатками бюджету	2
5.	Визначення показників бюджетного дефіциту, державного боргу та джерел їх фінансування	2
6.	Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності території	2
7.	Виконання бюджету за доходами і видатками: організація та контроль ефективності використання коштів	2
8.	Розрахунок показників для кошторисного фінансування	2
9.	Казначейське обслуговування доходів бюджету	2
10.	Казначейське обслуговування видатків бюджету	2
11.	Контроль і аудит у бюджетній системі	2
	Разом	22

Запропоновані теми практичних завдань з дисципліни та методичні рекомендації до них сприятимуть належному опануванню базових питань навчальної дисципліни, набуттю навичок практичного використання отриманих знань, формуванню системи програмних результатів навчання:

ПР02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем.

ПР03. Визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР05. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

ПР07. Розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПР11. Володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

ПР13. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів.

ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПР16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПР18. Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.

ПР19. Виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань.

ПР21. Розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

ПР24. Вміти визначати та обґрунтовувати шляхи вдосконалення механізму функціонування державних, корпоративних фінансів, фінансів домогосподарств, фінансових ринків та покращення фінансового стану суб'єктів господарювання.

ПР 25. Застосовувати сучасні методи управління для забезпечення ефективного функціонування економічних систем з дотриманням принципу неприпустимості корупції та недоброчесності.

ПР26. Вміти застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку і управляти ними.

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ ТА БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Практичне заняття № 1

Аналіз структури та принципів функціонування бюджетної системи України

Мета заняття: сформувати у студентів практичні навички визначення структури бюджетної системи, розуміння її принципів побудови та ролі в системі державних фінансів.

Обговорення теоретичних питань:

1. Охарактеризуйте економічну природу і сутність бюджету.
2. Назвіть основні ознаки бюджету та охарактеризуйте склад бюджетного законодавства в Україні.
3. В чому полягає перерозподільний характер бюджету?
4. Від чого залежить механізм розподілу ВВП у державі?
5. Дайте характеристику взаємозв'язку бюджету з моделлю

фінансових відносин у державі.

6. Охарактеризуйте функції бюджету.

7. Зазначте місце та роль бюджету в системі фінансового забезпечення діяльності держави.

8. Охарактеризуйте значення бюджету в системі соціально-економічного розвитку території.

9. Які основні засади побудови бюджетного устрою?

10. Опишіть основні етапи розвитку бюджетної системи в Україні.

11. Які бюджети відносяться до місцевих бюджетів?

12. Які бюджети відносяться до бюджетів місцевого самоврядування?

13. Що потрібно розуміти під поняттям зведеного бюджету?

14. Охарактеризуйте основні елементи бюджетної системи України.

15. Опишіть склад бюджетного законодавства в Україні?

16. Яке значення ієрархії актів бюджетного законодавства ?

17. Яке значення Бюджетного кодексу України в бюджетному законодавстві?

18. Розкрийте основні принципи бюджетної системи.

Практичні завдання:

Завдання 1.1. На підставі наведених у табл. 2 даних розрахуйте рівень централізації валового внутрішнього продукту в бюджеті та позабюджетних державних цільових фондах.

Таблиця 2

Вихідні дані для виконання завдання

№ п/п	Показники	Значення показників, млн грн
1	Випуск – усього за видами економічної діяльності	6 255,4
2	Податки на продукти	473,1
3	Субсидії на продукти	8,8
4	Проміжне споживання	3 735,8
5	Доходи зведеного бюджету України	998,7
6	Доходи Пенсійного фонду (без коштів, отриманих із бюджету)	163,4

7	Доходи Фонду соціального страхування	19,8
8	Доходи Фонду соціального страхування на випадок безробіття	10,4

Методичні рекомендації

Рівень централізації валового внутрішнього продукту в бюджеті визначається як відношення доходів зведеного бюджету до величини валового внутрішнього продукту, вимірюється у відсотках.

Рівень централізації валового внутрішнього продукту в бюджеті та позабюджетних державних цільових фондах визначається як відношення суми доходів зведеного бюджету та позабюджетних цільових фондів (Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування, Фонду соціального страхування на випадок безробіття) до величини валового внутрішнього продукту, вимірюється у відсотках.

Валовий внутрішній продукт визначається як різниця між випуском у ринкових цінах та проміжним споживанням у цінах покупців або як сума валових доданих вартостей видів економічної діяльності і податків на продукти, за винятком субсидій на продукти.

За результатами проведених розрахунків можна визначити належність країни до відповідної моделі фінансових відносин: американської (рівень централізації ВВП 25 – 30 %), скандинавської (рівень централізації ВВП до 60 %) чи західноєвропейської (рівень централізації ВВП 35 – 45 %).

Завдання 1.2. Визначте обсяг дохідної частини зведеного бюджету області, зведеного бюджету району області та зведеного бюджету міста обласного значення з районним поділом, якщо:

- доходи обласного бюджету становлять 10,2 млрд грн;
- доходи районного бюджету у області – 0,7 млрд грн;
- доходи бюджету міста обласного значення (з районним поділом) – 2,4 млрд грн;
- сумарний обсяг доходів зведених бюджетів районів області – 6,0 млрд грн;
- сумарний обсяг доходів бюджетів районів міста обласного значення (з районним поділом) – 0,2 млрд грн;
- сумарний обсяг доходів бюджетів міст обласного значення (без районного поділу) – 1,7 млрд грн;

- сумарний обсяг доходів бюджетів міст районного значення – 0,4 млрд грн;
 - сумарний обсяг доходів селищних бюджетів – 0,6 млрд грн;
 - сумарний обсяг доходів сільських бюджетів – 0,7 млрд грн.
- Довідково: кількість міст обласного значення з районним поділом в області – одне.

Методичні рекомендації

Виконання цього завдання передбачає чітке усвідомлення складу показників зведених бюджетів області, району, міста з районним поділом:

1. Відповідно до ст. 6 Бюджетного кодексу України, зведений бюджет області включає показники обласного бюджету, зведених бюджетів районів і бюджетів міст обласного значення цієї області. Зведений бюджет району включає показники районного бюджету, бюджетів міст районного значення, селищних та сільських бюджетів цього району.

2. Зведений бюджет області включає показники обласного бюджету, районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування на території цієї області.

3. Зведений бюджет міста з районним поділом включає показники міського бюджету та бюджетів районів, що входять до його складу. Якщо місту або району в місті адміністративно підпорядковані інші міста, селища чи села, зведений бюджет міста або району в місті включає показники бюджетів цих міст, селищ та сіл.

Завдання 1.3. На підставі наведених даних у табл. 3 визначте суму витрат бюджету та суму фінансування бюджету.

Таблиця 3

Вихідні дані для виконання завдання

№ п/п	Показники	Значення показників, млн грн
1	Надання кредитів із бюджету	10,2
2	Повернення кредитів до бюджету	8,4
3	Внутрішні запозичення	63,7

4	Погашення внутрішніх зобов'язань	22,3
5	Погашення зовнішніх зобов'язань	19,8
6	Розміщення бюджетних коштів на депозитах	6,7
7	Придбання цінних паперів	3,4
8	Повернення бюджетних коштів із депозитів	2,6
9	Надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів	4,7
10	Видатки бюджету	380,5

Методичні рекомендації

Для вирішення завдання слід пригадати, що, відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, витрати бюджету включають видатки бюджету, надання кредитів із бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Вибравши з наведеного переліку названі складові та просумувавши їх, отримаємо величину бюджетних витрат.

Фінансування бюджету (відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу) включає надходження та витрати бюджету, пов'язані зі зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміну залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету. Звідси обсяг фінансування бюджету визначається як сума таких складових, як:

- фінансування за борговими операціями – різниця між сумою здійснених і погашених запозичень (внутрішніх та зовнішніх);

- надходження від приватизації державного майна;

- фінансування за активними операціями:

- а) різниця між сумою надходжень внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів та вартістю придбаних цінних паперів;

- б) різниця між величиною повернутих бюджетних коштів з депозитів та сумою розміщених бюджетних коштів на депозитах;

- в) зміна обсягів бюджетних коштів, а саме: приріст/зменшення залишків коштів за звітний період, зростання чи знецінення вартості гривні внаслідок впливу курсових різниць, внутрішнє переміщення

коштів (між фондами бюджету), фінансування за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку тощо.

Вибравши з наведеного переліку названі складові та попарно просумувавши їх, отримаємо величину фінансування бюджету.

Завдання 1.4. На підставі наведених у табл. 4 даних визначте:
а) суму надходжень бюджету; б) суму фінансування бюджету.

Методичні рекомендації

Для виконання завдання слід пригадати, що, відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, надходження бюджету включають доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів із депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів. Вибравши з наведеного переліку названі складові та просумувавши їх, отримаємо величину бюджетних надходжень.

Для розрахунку величини фінансування бюджету слід скористатися рекомендаціями до виконання завдання 4.

Таблиця 4

Вихідні дані для виконання завдання

№ п/п	Показники	Значення показників, млн. грн.
1	Доходи бюджету	320,8
2	Повернення кредитів до бюджету	7,2
3	Надання кредитів із бюджету	3,9
4	Повернення бюджетних коштів із депозитів	3,2
5	Погашення зовнішніх зобов'язань	18,7
6	Внутрішні запозичення	50,6
7	Зовнішні запозичення	10,2
8	Розміщення бюджетних коштів на депозитах	1,3
9	Придбання цінних паперів	6,4
10	Надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів	4,1

Практичне заняття № 2

Аналіз етапів бюджетного процесу та ролі його учасників у формуванні і виконанні бюджету України

Мета заняття: закріпити знання про сутність і зміст бюджетного процесу, дослідити повноваження основних учасників на різних його етапах, сформувати практичні навички аналізу процедур планування, розгляду, затвердження та виконання бюджету, зокрема в частині казначейського обслуговування.

Обговорення теоретичних питань

1. Що таке бюджетний процес відповідно до Бюджетного кодексу України?
2. Які етапи бюджетного процесу визначено статтею 19 Бюджетного кодексу України?
3. Які органи влади є основними учасниками бюджетного процесу на державному рівні?
4. Хто несе відповідальність за складання проєкту Державного бюджету України?
5. Яку роль у бюджетному процесі відіграє Міністерство фінансів України?
6. Які прогнозні макроекономічні показники враховуються при складанні проєкту бюджету?
7. Яку інформацію подає Національний банк України у процесі складання проєкту бюджету і в які строки?
8. Які етапи розгляду та затвердження Державного бюджету України передбачено Регламентом Верховної Ради України?
9. Які основні показники встановлює закон про Державний бюджет України?
10. Хто забезпечує виконання Державного бюджету України і які органи беруть участь у цьому процесі?
11. У чому полягає сутність казначейського обслуговування бюджетних коштів?
12. Які основні завдання Державної казначейської служби України визначені законодавством?
13. Які види звітності про виконання Державного бюджету України подає Казначейство та у які строки?
14. Яке значення має єдиний казначейський рахунок у системі

виконання бюджетів України?

Практичні завдання:

Завдання 2.1. У березні поточного року Міністерство економічного розвитку і торгівлі України не подало до Міністерства фінансів орієнтовні основні прогностичні макропоказники економічного та соціального розвитку, необхідні для розроблення проєкту Основних напрямів бюджетної політики. Через це Кабінет Міністрів не встиг своєчасно схвалити документ.

Який етап бюджетного процесу було порушено? Які можливі наслідки несвоєчасного подання прогностичних показників? Які органи державної влади несуть відповідальність за затримку формування проєкту бюджету?

Завдання 2.2. Місцева рада отримала проєкт бюджету громади на наступний рік. У процесі обговорення депутати запропонували збільшити видатки на благоустрій, не вказавши джерела їх покриття.

Визначте, на якому етапі бюджетного процесу перебуває громада. Які дії має здійснити фінансовий відділ для дотримання вимог Бюджетного кодексу України? Які принципи бюджетної системи можуть бути порушені в цій ситуації?

Завдання 2.3. Міністерство освіти і науки подало бюджетний запит із завищеними видатками на програму підтримки закладів освіти. Міністерство фінансів скоригувало ці показники, виходячи з прогнозу макроекономічних параметрів.

На якому етапі бюджетного процесу відбуваються ці дії? Якими принципами бюджетного планування слід керуватися при затвердженні остаточних обсягів видатків? Яке значення має бюджетне прогнозування для збалансування бюджету?

Завдання 2.4. Державна казначейська служба виявила, що один із головних розпорядників бюджетних коштів здійснив платежі понад затверджені бюджетні асигнування.

Який етап бюджетного процесу відображає дана ситуація? Які повноваження має Казначейство у випадку перевищення бюджетних асигнувань? Які заходи контролю або санкції можуть бути застосовані до порушника бюджетного законодавства?

Практичне заняття № 3

Аналіз складу, структури та класифікації доходів бюджету

Мета заняття: Набути практичних навичок у визначенні складу та класифікації доходів бюджету, розрізненні податкових і неподаткових надходжень, аналізі джерел формування доходів державного та місцевих бюджетів. Ознайомитись із нормативно-правовими засадами класифікації доходів та навчитися застосовувати їх при аналізі реальних бюджетних показників.

Обговорення теоретичних питань:

1. Економічна сутність доходів бюджету та їх роль у фінансовій системі держави.
2. Джерела формування доходів бюджетів різних рівнів.
3. Принципи формування доходів бюджету.
4. Нормативно-правова база, що регулює доходи бюджетів (Бюджетний кодекс, Податковий кодекс, інші акти).
5. Класифікація доходів бюджету за Бюджетним кодексом України.
6. Загальна характеристика податкових надходжень бюджету.
7. Види податкових доходів: прямі та непрямі податки.
8. Основні види неподаткових доходів бюджету.
9. Доходи від власності та підприємницької діяльності держави.
10. Офіційні трансфери як джерело бюджетних доходів.
11. Міжбюджетні трансфери: їх суть і роль у вирівнюванні бюджетної забезпеченості території.
12. Надходження від капітальних операцій і кредитування як джерело доходів.
13. Особливості формування доходів Державного бюджету України.
14. Особливості формування доходів місцевих бюджетів у контексті фінансової децентралізації.
15. Проблеми та напрями вдосконалення системи формування доходів бюджетів в Україні.

Практичні завдання:

Завдання 3.1. Проаналізуйте структуру доходів Державного

бюджету України за останній рік. Визначте частку податкових та неподаткових доходів, а також доходів від капітальних операцій. Поясніть, які з них є основними джерелами фінансування бюджету.

Завдання 3.2. Розгляньте приклад бюджету місцевої громади. Проаналізуйте джерела її доходів: власні надходження, офіційні трансферти та міжбюджетні трансферти. Визначте, яка частина доходів громади залежить від фінансової підтримки держави.

Завдання 3.3. На основі даних про доходи Державного бюджету України за останні три роки проаналізуйте:

- зміну частки податкових і неподаткових надходжень;
 - вплив макроекономічних показників (ВВП, інфляція, курс гривні) на формування доходів;
 - які джерела доходів зросли або скоротилися найбільше і чому.
- Підготуйте короткий аналітичний висновок щодо стабільності та прогнозованості доходів бюджету.

Практичне заняття № 4

Аналіз і управління видатками бюджету

Мета заняття: Набути практичних навичок у визначенні складу та структури видатків бюджету, аналізі поточних і капітальних видатків, функціональної та програмної класифікації. Оцінити пріоритети фінансування в умовах воєнного стану та відбудови, а також визначати ефективність і результативність використання бюджетних коштів.

Обговорення теоретичних питань:

1. Що таке видатки бюджету і яка їх економічна сутність?
2. Які види видатків бюджету виділяє Бюджетний кодекс України?
3. У чому різниця між поточними та капітальними видатками?
4. Що відноситься до поточних видатків бюджетних установ?
5. Які приклади капітальних видатків можна навести для державного бюджету?
6. Що відноситься до таємних видатків?

7. Розкрийте сутність функціональної класифікації видатків та охарактеризуйте її структуру.
8. Розкрийте сутність та особливості економічної класифікації видатків.
9. Охарактеризуйте сутність та ознаки відомчої класифікації видатків.
10. Дайте характеристику програмній класифікації видатків.
11. Які переваги застосування програмного методу фінансування у бюджеті?
12. Як визначають пріоритети фінансування в умовах воєнного стану та відбудови?
13. Що таке ефективність використання бюджетних коштів і як її оцінюють?
14. Які показники дозволяють оцінити результативність видатків бюджету?
15. Як співвідносяться бюджетні видатки з досягненням соціально-економічних цілей держави?

Практичні завдання:

Завдання 4.1. Бюджет міста на 2024 рік передбачає видатки (табл.5)

Таблиця 5

Видатки бюджету міста

Стаття видатків	Сума, млн.грн.
Оплата праці працівників школи	120
Ремонт та реконструкція шкільних приміщень	80
Закупівля канцтоварів	20
Будівництво нового спортивного комплексу	50
Оплата комунальних послуг шкіл	30
Придбання обладнання для дитячих садків	25
Виплата стипендій учням та студентам	15
Капітальний ремонт доріг	70
Закупівля меблів для шкіл	10

Відповідно до наведених даних необхідно:

1. Розподілити видатки на поточні та капітальні.

2. Визначити частку капітальних видатків у загальному бюджеті.
3. Проаналізувати, які видатки мають пріоритет у фінансуванні і чому.
4. Визначити, які поточні видатки можна оптимізувати для збільшення капітальних інвестицій.

Завдання 4.2. На основі переліку видатків бюджету області на 2024 рік (табл. 6) необхідно:

1. Побудувати діаграму розподілу видатків за функціональною класифікацією (включно з деталізацією статей).
2. Визначити, яка функціональна сфера отримала найбільше фінансування.
3. Проаналізувати, чи відповідає розподіл видатків пріоритетам державної політики у відновленні економіки та соціальної стабільності.
4. Визначити, які статті видатків можна оптимізувати для покращення фінансування пріоритетних сфер.
5. Порівняти співвідношення видатків на соціальний захист і охорону здоров'я та оцінити баланс соціальної підтримки.

Таблиця 6

Видатки бюджету міста

Стаття видатків	Сума, млн. грн.
Охорона здоров'я	400
Освіта	350
Соціальний захист	250
Культура та спорт	100
Транспорт	60
Житлово-комунальне господарство	50
Адміністративні витрати	40
Екологія та природоохоронні заходи	30
Економічна діяльність та промисловість	70
Інші видатки	20

Завдання 4.3. Бюджет на 2024 рік передбачає фінансування заходів та досягнення результату (табл.7)

Таблиця 7

Видатки бюджету міста

Програма	Видатки (млн грн)	Результат
Програма підтримки малих підприємств	100	20 нових підприємств
Освітня програма	150	5 нових шкіл
Програма ремонту доріг	120	30 км відремонтованих доріг

Завдання:

1. Розрахувати ефективність видатків (млн грн на одиницю результату) для кожної програми.
2. Визначити, яка програма найбільш результативна.
3. Запропонувати можливі заходи для підвищення ефективності видатків.

Практичне заняття № 5**Визначення показників бюджетного дефіциту, державного боргу та джерел їх фінансування**

Мета заняття: Закріпити знання студентів щодо сутності та причин виникнення бюджетного дефіциту, структури й динаміки державного боргу, а також джерел їх фінансування; сформувати практичні навички розрахунку показників дефіциту бюджету, обсягів державного боргу та оцінювання ефективності боргової політики держави.

Обговорення теоретичних питань:

1. Що характеризує бюджетний дефіцит та за допомогою яких показників розраховується його значення?
2. Від яких факторів залежать розрахункові показники дефіциту бюджету держави?
3. Опишіть причини виникнення дефіциту?
4. Охарактеризуйте наслідки бюджетного дефіциту для економіки країни.
5. Охарактеризуйте класифікаційні ознаки дефіциту бюджету.

6. Поясніть відмінність між бюджетними надходженнями та бюджетними доходами.
7. Поясніть відмінність між бюджетними видатками та бюджетними витратами.
8. Поясніть відмінність між доходами бюджету
9. Дайте характеристику причинам виникнення дефіциту державного бюджету України та методам його подолання.
10. Поясніть відмінність між фінансуванням бюджету та фінансуванням бюджетного дефіциту.
11. Опишіть основні заходи щодо зниження бюджетного дефіциту.
12. Зазначте відмінності державного кредиту від інших видів кредиту.
13. Проаналізуйте особливості зовнішнього та внутрішнього державного кредиту.
14. Дайте характеристику формам та джерелам погашення державних позик.
15. Охарактеризуйте класифікацію державних позик та її критерії.
16. Дайте характеристику особливостям внутрішнього та зовнішнього державного боргу
17. Розкрийте механізм управління державним боргом.
18. Охарактеризуйте методи управління державним боргом.

Практичні завдання:

Завдання 5.1. Визначте розмір дефіциту Державного бюджету України (абсолютне та відносне значення). Плановий обсяг ВВП – 250 млрд. грн.

Сума доходів державного бюджету становить – 118 млрд. грн.
Сума видатків бюджету становить – 127 млрд. грн.

Завдання 5.2. Розрахувати суму відкритого і прихованого дефіциту бюджету області і розмір субвенції.

Відомі наступні показники: сума власних доходів бюджету (ВД) – 2,2 млн. грн., сума закріплених доходів (ЗД) – 2,7 млн. грн., сума видаткової частини бюджету (В) – 5,6 млн. грн.

Сума субвенції складає $C=40\%$ загальної суми дефіциту.

Крім того, відомо, що щорічна заборгованість населення області з комунальних платежів складає в середньому $K = 0,12$ млн. грн. Індекс реальної податкоспроможності (Ірп) регіону – 0,75. Податкові надходження у сумі власних доходів бюджету (ПНвд) складають 77,5 %, у сумі закріплених (ПНзд) – 82 %.

Завдання 5.3. Розрахувати, на скільки відсотків зміниться в плановому році сума регульованих доходів області, якщо відомі наступні показники поточного року: обсяг видаткової частини бюджету області $B = 6,1$ млн. грн., дефіцит бюджету $D = 1,1$ млн. грн., обсяг закріплених доходів $ЗД = 3$ млн. грн.,

Відомо, що у плановому році дефіцит бюджету планується скоротити у півтора рази, видатки зростуть на 5%, а обсяг закріплених доходів збільшиться на 630 тис. грн.

Методичні рекомендації

Для розв'язання задач з даної теми слід скористатися такими основними формулами:

$$ДФ = B - D = B - (ЗД + ВД) \quad (1)$$

де $ДФ$ – дефіцит бюджету,

B – видаткова частина бюджету,

D – дохідна частина бюджету,

$ЗД$ – сума закріплених доходів бюджету,

$ВД$ – сума власних доходів бюджету.

$$ДФ_{\text{заг}} = ДФ_{\text{відк}} + ДФ_{\text{прих}} \quad (2)$$

де $ДФ_{\text{заг}}$ – дефіцит бюджету,

$ДФ_{\text{відк}}$ – відкритий дефіцит бюджету,

$ДФ_{\text{прих}}$ – прихований дефіцит бюджету.

Завдання 5.4. На підставі наведених у табл. 8 даних визначте абсолютні показники дефіциту (профіциту) бюджету області та можливі джерела його фінансування.

Таблиця 8

Інформація про планові показники обласного бюджету, грн

Показники	Загальний фонд	Спеціальний фонд
Доходи	3 865 001,00	141 014,50
Видатки	3 418 963,10	588 455,60
Надання кредитів	2 740,00	0,00
Повернення кредитів	2 815,00	1 328,20

Довідково: непогашених позик на початок планового періоду по бюджету немає.

Методичні рекомендації

Для виконання завдання необхідно насамперед визначити абсолютні показники бюджетного дефіциту, в тому числі за фондами. Надалі з метою визначення потенційних джерел фінансування дефіциту (профіциту) слід скористатися нормами ст. 15 та 72 Бюджетного кодексу України.

Так, місцевий бюджет може бути затверджений із дефіцитом лише за наявності обґрунтованих джерел його фінансування.

Затвердження дефіциту за загальним фондом місцевого бюджету на момент його прийняття не допускається. Тільки за результатами виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний рік за умови виявлення вільного залишку бюджетних коштів може бути затверджений дефіцит поточного року в межах такої суми (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет).

Дефіцит за спеціальним фондом може бути затверджений на будь-якому етапі за наявності таких джерел його фінансування:

- надходжень унаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;
- використання залишків коштів спеціального фонду, крім власних надходжень бюджетних установ.

Дефіцит за спеціальним фондом у частині бюджету розвитку може бути затверджений за наявності таких джерел його фінансування:

- місцевих запозичень. Водночас потрібно мати на увазі, що право здійснювати місцеві запозичення мають виключно міські ради та Верховна Рада АР Крим з урахуванням зазначених особливостей;
- надходжень коштів зі сформованого з профіцитом загального фонду цього місцевого бюджету.

Умови затвердження місцевого бюджету з профіцитом такі. Місцевий бюджет може бути затверджений із профіцитом за загальним фондом на будь-якому етапі в разі:

- спрямування до бюджету розвитку коштів із загального фонду такого місцевого бюджету;
- виконання зобов'язань за непогашеними позиками.

Місцевий бюджет може бути затверджений із профіцитом за загальним фондом за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет) з метою забезпечення встановленого роз-міру оборотного залишку бюджетних коштів.

Місцевий бюджет може бути затверджений із профіцитом за спеціальним фондом на будь-якому етапі в разі:

- погашення місцевого боргу;
- придбання цінних паперів.

Завдання 5.5. Районна рада області планує затвердити бюджет із дефіцитом в обсязі 3 200 тис грн, у тому числі:

- за загальним фондом 3 000 тис грн;
- за спеціальним фондом 200 тис грн.

Джерелами фінансування дефіциту визначено надходження від внутрішніх місцевих запозичень. Визначте правомірність такого рішення та варіанти його трансформації у правове поле.

Методичні рекомендації

Для виконання завдання слід керуватися ст. 15, 72 та 74 Бюджетного кодексу України. Ураховуючи, що джерелом фінансування дефіциту визначено надходження від внутрішніх місцевих запозичень, насамперед, слід з'ясувати особливості здійснення місцевих запозичень, визначені ст. 74 Бюджетного кодексу, а також право районної ради на таку форму фінансування дефіциту.

Так, місцеві запозичення здійснюються в межах, передбачених рішенням про місцевий бюджет. Право здійснювати місцеві запозичення мають виключно: щодо внутрішніх запозичень – міські ради та Верховна Рада АР Крим; щодо зовнішніх запозичень в частині отримання кредитів від міжнародних фінансових організацій

– усі міські ради; в аспекті інших зовнішніх запозичень – міські ради міст з чисельністю населення понад триста тисяч жителів.

За умови неможливості використання запозичень у якості джерела фінансування дефіциту бюджету району слід запропонувати інші можливі шляхи виходу з цієї ситуації.

Завдання 5.6. Інформація про державний борг станом на 1 січня 2019 року наведена в табл. 9

Таблиця 9

Величина державного боргу станом на 1 січня 2024 року (умовні дані)

Борг за валютами погашення	Млрд грош. од.	Офіційний курс іноземної валюти до гривні
долар США	8,1	7,8000
гривня	40,0	–

У 2024 році здійснено:

а) емісію облігацій зовнішньої державної позики на суму 100 млн дол. США. Дата розміщення: 17.02.2019 р. Виплата купона: 17.02 та 17.08 щороку, починаючи з 17.08.2019 р. Дохідність облігацій – 6,25 % річних. Погашення облігацій здійснюється 17.06.2024 р.;

б) виплату купонного доходу за облігаціями зовнішньої державної позики 2015 – 2016 рр. випуску. Загальна сума платежу склала 560 млн дол. США (середньозважений курс долара – 27,89 грн/дол.);

в) виплату купонного доходу за облігаціями внутрішньої державної позики 2014 – 2015 рр. випуску. Загальна сума платежу склала 6,4 млрд грн;

г) погашення облігацій внутрішньої державної позики на суму 750 млн грн.

Визначте:

а) розмір державного боргу на 31.12.2019 р. у гривневому еквівалента в аспекті валют погашення, якщо врахувати, що протягом року українська гривня девальвувала відносно американської валюти на 2,5 %;

б) видатки бюджету на обслуговування боргу у 2019 році.
Довідково: офіційний курс долара на 17 серпня 2019 року становить 27,9200 грн/дол.

Методичні рекомендації

У ході виконання цього завдання потрібно мати на увазі, що державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату. Вона визначається як наявна величина боргу на початок звітного року, збільшена на обсяг здійснених запозичень та зменшена на величину погашення боргу протягом звітного року. Розрахунки слід проводити в аспекті валют погашення боргу. Після отримання загальної величини боргу на кінець звітного року за валютами погашення її потрібно перерахувати також у національну валюту відповідно до офіційного курсу Національного банку.

Видатки бюджету на обслуговування боргу розраховуються, виходячи зі встановлених термінів сплати купонів за облігаціями, величини таких купонів з розрахунку на одну облігацію та кількості облігацій в обігу. З метою визначення величини видатків на обслуговування позик, випущених шляхом розміщення облігацій зовнішньої державної позики, у розрахунках потрібно брати до уваги офіційний курс національної валюти до іноземної валюти, в якій номіновано облігації.

Завдання 5.7. На підставі наведених даних у табл. 10 визначте:

а) суму державних запозичень на наступний період за умови, що джерелами фінансування бюджетного дефіциту визначено надходження від приватизації та державні запозичення;

б) суму державного боргу на кінець року.

Таблиця 10

Вихідні дані для виконання завдання

Показники	Значення показників, млн. грош. од.
Сума державного боргу на початок року	50,0
Доходи державного бюджету – усього	200,4

Повернення кредитів до бюджету	15,6
Надання кредитів із бюджету	12,8
Видатки державного бюджету – усього	220,6
Погашення державного боргу протягом року	6,0
Обслуговування державного боргу	2,6
Запланована сума надходжень від приватизації державного майна	5,2

Методичні рекомендації

Для виконання завдання потрібно насамперед визначити величину бюджетного дефіциту як різницю між доходами та видатками бюджету з урахуванням сальдо операцій кредитування. Ураховуючи, що джерелами фінансування бюджетного дефіциту визначено надходження від приватизації та державні запозичення, частина дефіциту, яка не буде перекрита надходженнями від приватизації державного майна, буде профінансована за рахунок здійснення державних запозичень.

У процесі визначення суми державного боргу слід виходити з рекомендацій, наданих для виконання завдання 5.6.

Практичне заняття № 6

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності території

Мета заняття: Сформувати у студентів практичні навички розрахунку показників податкоспроможності територій та визначення обсягів міжбюджетних трансфертів; поглибити розуміння механізмів горизонтального вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів; розвинути аналітичне мислення щодо оцінки ефективності системи міжбюджетних відносин в умовах децентралізації.

Обговорення теоретичних питань:

1. Охарактеризуйте сутність міжбюджетних відносин та що являється їх основою?
2. Назвіть суб'єктів міжбюджетних відносин.
3. Опишіть моделі міжбюджетних відносин та назвіть їхні переваги та недоліки.
4. Назвіть форми та методи міжбюджетних відносин.
5. Поясніть сутність та необхідність здійснення міжбюджетного фінансового вирівнювання.
6. Охарактеризуйте форми міжбюджетного фінансового вирівнювання.
7. Опишіть переваги та недоліки існуючих інструментів міжбюджетного вирівнювання.
8. Охарактеризуйте основні форми взаємовідносин між ланками бюджетної системи.
9. Що таке міжбюджетні трансферти та які їх основні види?
10. Назвіть дотації, які передбачені БКУ?
11. За якими податками здійснюється горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій в Україні?
12. З урахуванням яких параметрів здійснюється горизонтальне вирівнювання податкоспроможності в Україні?
13. Які види субвенцій передбачені БКУ?
14. Опишіть світовий досвід побудови міжбюджетних відносин.

Практичні завдання:

Завдання 6.1. Здійсніть розрахунок горизонтального вирівнювання податкоспроможності м. Черкаси. Вихідні дані наведено у таблиці 11.

Таблиця 11

Вихідні дані

Податок на доходи фізичних осіб (контингент) міста	496 154,2 тис. грн.
Населення	286 391 чол.
середнє значення ПДФО по Україні	885,3 грн./чол.

Завдання 6.2. Визначте суми міжбюджетних трансфертів для здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності території, якщо:

- фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджету міста обласного значення в році, що передує рокові, у якому здійснюють планування, становлять 26,324 115 млн грн;

- фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб до всіх бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад становлять 54 086,0 млн грн;

- чисельність населення міста обласного значення на 1 січня року, у якому здійснюють планування, становить 33,227 тис. осіб;

- чисельність населення України (без урахування жителів міста Київ та населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють своїх повноважень) на 1 січня року, у якому здійснюють планування, становить 35,9 млн осіб.

Методичні рекомендації

Умови проведення горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій зазначені в табл. 12.

Таблиця 12

Умови проведення горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій

Значення індексу податкоспроможності	Міжбюджетний трансферт	Величина міжбюджетного трансферту
менше від 0,9	базова дотація	80 % від суми, необхідної для досягнення індексом податкоспроможності значення 0,9
0,9 – 1,1	вирівнювання не здійснюється	
більше від 1,1	реверсна дотація (вилучення коштів до державного бюджету)	50 % від суми, що перевищує значення індексу податкоспроможності 1,1

Індекс податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності зведеного бюджету міста обласного значення, бюджету об'єднаної територіальної громади, районного бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх зведених бюджетах міст обласного значення, районів і бюджетах об'єднаних територіальних громад в Україні в розрахунку на одну людину.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ, КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ

Практичне заняття № 7

Виконання бюджету за доходами і видатками: організація та контроль ефективності використання коштів

Мета заняття: Формування у студентів практичних навичок організації виконання бюджету за доходами та видатками, застосування механізмів казначейського обслуговування бюджетних коштів, аналізу ефективності та цільового використання бюджетних ресурсів, а також забезпечення контролю за дотриманням бюджетної дисципліни.

Обговорення теоретичних питань:

1. Яка мета та завдання виконання бюджету як стадії бюджетного процесу?
2. Хто є учасниками виконання бюджету і які їхні повноваження?
3. У чому полягає різниця між касовим і фактичним виконанням бюджету?
4. Які джерела забезпечують надходження доходів бюджету?
5. Як здійснюється зарахування доходів на Єдиний казначейський рахунок?
6. Які етапи включає касове виконання видатків бюджету?
7. Які види видатків підлягають першочерговому фінансуванню?

8. У чому полягає суть програмно-цільового методу у виконанні бюджету?
9. Які переваги та проблеми програмно-цільового підходу до виконання бюджету?
10. Що розуміють під «захищеними статтями» бюджету?
11. Як здійснюється фінансування захищених видатків у період воєнного стану?
12. Як забезпечується контроль за цільовим використанням бюджетних коштів?
13. Які показники характеризують ефективність виконання бюджету?
14. Як макроекономічні чинники (інфляція, ВВП, курс валют) впливають на виконання бюджету?
15. Які наслідки неефективного або несвоєчасного виконання бюджету для економіки?

Практичні завдання:

Завдання 7.1. Бюджет міста на 2024 рік передбачає доходи:

- податкові надходження – 450 млн. грн.;
- неподаткові надходження – 120 млн. грн.;
- трансферти з державного бюджету – 80 млн. грн.;

Завдання:

1. Підрахувати фактичні надходження та відхилення від плану, якщо на кінець року надійшло: податки – 460 млн. грн., неподаткові – 100 млн. грн., трансферти – 90 млн. грн.

2. Визначити перевиконання або недовиконання бюджету за доходами.

3. Проаналізувати можливі причини таких відхилень.

Завдання 7.2. Бюджет області на 2024 рік передбачає видатки (млн грн):

- освіта – 300 млн. грн.;
- охорона здоров'я – 400 млн. грн.;
- соціальний захист – 250 млн. грн.;

Фактично освоєно коштів: освіта – 280 млн. грн., охорона здоров'я – 390 млн. грн., соціальний захист – 260 млн. грн.

Завдання:

1. Визначити відхилення між планом та фактичними видатками.
2. Проаналізувати, які заходи були профінансовані з перевищенням, а які – з недофінансуванням.
3. Обґрунтувати можливі наслідки таких відхилень для соціальних програм.

Завдання 7.3. Бюджетна програма «Підтримка малого бізнесу» передбачає фінансування 5 проектів:

- Проект А – 20 млн. грн.;
- Проект Б – 15 млн. грн.;
- Проект В – 10 млн. грн.;
- Проект Г – 5 млн. грн.;
- Проект Д – 10 млн. грн.

На кінець року фактично використано: А – 18 млн, Б – 17 млн, В – 12 млн, Г – 5 млн, Д – 8 млн.

Завдання:

1. Визначити відхилення від планових показників по кожному проекту.
2. Оцінити ефективність використання коштів за програмно-цільовим методом.
3. Запропонувати зміни у розподілі коштів на наступний бюджетний рік для підвищення ефективності.

Практичне заняття № 8

Розрахунок показників для кошторисного фінансування

Мета заняття: Формування у студентів практичних умінь розрахунку показників для кошторисного фінансування бюджетних установ різних сфер діяльності (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, оборона, органи управління), засвоєння методики визначення потреби у видатках за основними статтями кошторису та здобуття навичок застосування цих показників для планування бюджетних ресурсів.

Обговорення теоретичних питань:

1. З якою метою здійснюється кошторисного фінансування бюджетних установ?
2. На яких показниках ґрунтується кошторисне фінансування медичних закладів?
3. Вкажіть показники, які використовуються для складання кошторису загальноосвітніх шкіл.
4. Які показники використовуються для складання кошторисів закладів соціального забезпечення?
5. Вкажіть основні статті видатків армійських частин та які показники використовуються для їх формування у кошторисі?
6. Що лежить в основі фінансування органів управління?

Практичні завдання:

Завдання 8.1. Для упорядкування кошторису дитячого садка є такі показники:

1. Число груп — 12, у тому числі ясельних — 4.
2. Число дітей — 300, у тому числі ясельного віку — 100.
3. Середнє число днів перебування однієї дитини на рік — 280.
4. Норма харчування на день на одну дитину з 12-годинним перебуванням у садку:
дошкільника — 7,83 грн.; ясельника — 5,78 грн.
5. Додаткове харчування влітку — з розрахунку 2,30 грн на 1 діто-день. Усього діто-днів — 12 000.
6. Норма навчальних витрат (іграшок, посібників і т. д.) на одну дитину на рік:
у дошкільних групах — 16,80 грн; в ясельних групах — 32 грн.
7. Передбачено річні витрати з окремих напрямів, грн:
 - 7.1. Оплата праці 180 тис.
 - 7.2. Нарахування на заробітну плату визначити
 - 7.3. Видатки на відрядження 800
 - 7.4. Предмети, матеріали, обладнання та інвентар 4,5 тис.
 - 7.5. Придбання предметів та обладнання довгострокового користування 12 тис.
 - 7.6. Придбання м'якого інвентарю та обмундирування 1600
 - 7.7. Оплата послуг зв'язку 900

7.8. Поточний ремонт і технічне обслуговування обладнання	1978
7.9. Поточний ремонт будівель	3,5 тис.
7.10. Інші поточні видатки	3 тис.
7.11. Оплата тепlopостачання	36 тис.
7.12. Оплата водопостачання і водовідведення	21 тис.
7.13. Оплата електроенергії	6,7 тис.
8. Середня плата батьків за 1 дитину: на місяць – 152 грн; на рік – 1520 грн.

Визначте:

1. Загальну кількість діто-днів.
2. Витрати дитячого садка на харчування і навчальні витрати.
3. Загальну суму витрат по дитячому садку.
4. Джерела фінансування і суму асигнувань із бюджету.

Завдання 8.2. Наступного року у міській дитячій лікарні очікується використання 3000 Гкал. теплоенергії, 16 тис. м³. води та 120 тис. кВт/год. електроенергії.

Розрахувати потребу в коштах лікарні на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, якщо вартість 1 Гкал. 174,50 грн., 1 м³. води – 4,84 грн., 1 кВт/год. – 0,39 грн., витрати на вивезення сміття – 4500 грн.

Завдання 8.3. В обласній лікарні працює 26 лікарів, середній місячний оклад яких складає 951 грн. Лікарі отримують 10 %-ну надбавку за дільничну мережу, подвійний оклад за роботу в нічний час та святкові дні (кожний лікар відпрацьовує в середньому – 20 днів), а також матеріальну допомогу в розмірі посадового окладу.

Визначити потребу в коштах на виплату заробітної плати лікарям на наступний рік.

Завдання 8.4. Середньорічна кількість учнів, які знаходяться на режимі подовженого дня складає:

- по міських школах на 1.01.11 - 360чол.; на 1.09.11 – 350чол.
- по сільських на 1.01.11 - 180чол.; на 1.09.11 – 210чол.

Кількість днів харчування – 210. Сер вартість харчування 1 учня в день: міські-4,87, сільські-3,73.

Розрахувати витрати бюджету на харчування на рік.

Практичне заняття № 9

Казначейське обслуговування доходів бюджету

Мета заняття: Формування у студентів практичних навичок організації казначейського обслуговування доходів бюджету, включаючи порядок зарахування податкових та неподаткових надходжень, механізми розподілу коштів між рівнями бюджетної системи, ведення обліку та складання звітності, а також аналіз проблем адміністрування доходів для забезпечення ефективного виконання бюджету.

Обговорення теоретичних питань:

1. Яким чином організовується процес зарахування доходів до бюджетів різних рівнів?
2. Яка роль органів казначейства у забезпеченні своєчасного надходження доходів?
3. Як здійснюється розподіл податкових і неподаткових надходжень між державним і місцевими бюджетами?
4. Які види доходів обслуговуються через казначейські рахунки?
5. Як визначається порядок розподілу закріплених і регульованих доходів?
6. Які функції виконують податкові органи у процесі зарахування доходів?
7. Як забезпечується облік надходжень у системі Державного казначейства?
8. Які види звітності складаються за доходами бюджету?
9. Які проблеми існують у сфері адміністрування доходів бюджету?
10. Як впливають податкові пільги на формування доходної частини бюджету?
11. Яким чином автоматизація впливає на точність обліку бюджетних доходів?
12. Як забезпечується оперативне інформування про стан виконання доходів бюджету?
13. У чому полягають ризики затримки чи неповного зарахування доходів?
14. Як зміни в податковому законодавстві впливають на механізми казначейського обслуговування доходів?

15. Які напрями вдосконалення системи казначейського обліку доходів Ви вважаєте найбільш актуальними?

Практичні завдання:

Завдання 9.1. Підприємство, що зареєстроване у м. Костопіль Рівненської області, розрахувало до сплати за звітний період 25 000 тис. грн. податку на доходи фізичних осіб. Визначте, у яких пропорціях Державною казначейською службою України буде проведено роз-поділ сум податку між відповідними бюджетами.

Методичні рекомендації

Розподіл податку на доходи фізичних осіб між відповідними бюджетами визначається статтями 29, 64, 66, 69 Бюджетного кодексу України. Потрібно уважно проаналізувати зміст зазначених норм, визначити пропорції розподілу та занести результати розрахунків до табл. 13.

Таблиця 13

Розподіл податку на доходи фізичних осіб між бюджетами

Загальна сума податку тис.грн.	Підлягає зарахуванню до								Статт і БКУ
	Державного бюджету		Обласного бюджету		Районного бюджету		Міського бюджету		
25 000									

Завдання 9.2. На підставі наведених у табл. 14 даних розподіліть надходження від платників, зареєстрованих у місті обласного значення, між відповідними бюджетами.

Таблиця 14

Вихідні дані для виконання завдання

№ п/п	Складові надходжень	Сума, тис.грн
1	Податок на доходи фізичних осіб	30,0
2	Податок на додану вартість	50,0
3	Податок на прибуток	20,0

4	Акцизний податок з алкогольних напоїв	10,0
5	Екологічний податок	6,0
6	Державне мито за реєстрацію місця проживання	0,2
7	Податок на додану вартість	4,0
8	Податок на прибуток комунальних підприємств	8,0
9	Акцизний податок із нафтопродуктів	3,0
10	Єдиний податок із юридичних осіб	7,0
11	Державне мито за видачу закордонних паспортів	2,5

Методичні рекомендації

Розподіл податків та інших обов'язкових платежів між відповідними бюджетами визначається нормами Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Закону України про Державний бюджет на відповідний рік, нормативними документами, які регулюють порядок справляння окремих податків, зборів та обов'язкових платежів. Необхідно уважно проаналізувати зміст зазначених документів, визначити пропорції розподілу та занести результати розрахунків до таблиці 15.

Таблиця 15

Розподіл податків і зборів та інших обов'язкових платежів між бюджетами

№ п/п	Види надходжень	Пункт і стаття відповідного документу	Державний бюджет	Обласний бюджет	Бюджет міста обласного значення	Бюджет села, селища, містечка	Усього, тис. грн.

Практичне заняття № 10.

Казначейське обслуговування видатків бюджету

Мета заняття: формування у студентів практичних навичок організації та здійснення казначейського обслуговування видатків бюджету, включаючи відкриття та ведення рахунків розпорядників

коштів, реєстрацію бюджетних зобов'язань, касове виконання видатків, застосування паспортів бюджетних програм, забезпечення цільового використання коштів та контроль за дотриманням бюджетної дисципліни.

Обговорення теоретичних питань:

1. Які основні етапи казначейського обслуговування видатків бюджету?
2. Хто є розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів?
3. Як відкриваються та ведуться реєстраційні рахунки у Державному казначействі?
4. У чому полягає процес реєстрації бюджетних зобов'язань?
5. Які документи подаються розпорядниками до казначейства для проведення видатків?
6. Як здійснюється касове виконання видатків через систему казначейства?
7. Що таке «паспорт бюджетної програми» і як він використовується у казначейському обслуговуванні?
8. Як реалізується принцип цільового використання бюджетних коштів?
9. У чому полягає контроль казначейства за недопущенням нецільового використання коштів?
10. Як здійснюється звітність про використання бюджетних асигнувань?
11. У чому полягає різниця між зобов'язаннями і касовими видатками?
12. Які наслідки має порушення бюджетної дисципліни під час проведення видатків?

Практичні завдання:

Завдання 10.1. На підставі наведених даних у табл. 16 розмежуйте видатки між відповідними бюджетами.

Методичні рекомендації

Розмежування видатків між бюджетами необхідно здійснювати на підставі чинних норм Бюджетного кодексу України. Статтею 87

Кодексу визначено склад видатків Державного бюджету, статтею 89 – видатки, що здійснюються з бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, статтею 90 – видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, статтею 91 – видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів.

Таблиця 16

Розмежування видатків між бюджетами, тис. грн

№ п/п	Види видатків	Державний бюджет	Обласний бюджет	Бюджет міста обласного значення,	Бюджети сільських, селищних, міських	стаття
1	Професійно-технічна освіта (заклади комунальної власності)					
2	Обласна державна адміністрація					
3	Судова влада					
4	Інститут післядипломної освіти вчителів (обласної комунальної власності)					
5	Компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян					
6	Загальна середня освіта					
7	Заклад вищої освіти (обласної комунальної власності)					
8	Сільська бібліотека					

Завдання 10.2. Бюджет міста на 2024 рік передбачає доходи:

- податкові надходження – 450 млн. грн.
- неподаткові надходження – 120 млн. грн.
- трансферти з державного бюджету – 80 млн. грн

Завдання:

1. Підрахувати фактичні надходження та відхилення від плану, якщо на кінець року надійшло: податки – 460 млн, неподаткові – 100 млн, трансферти – 90 млн.
2. Визначити перевиконання або недовиконання бюджету за доходами.
3. Проаналізувати можливі причини таких відхилень.

Завдання 10.3. Бюджет області на 2024 рік передбачає видатки (млн грн):

- освіта – 300 млн.грн.
- охорона здоров'я – 400 млн.грн.
- соціальний захист – 250 млн.грн.

Фактично освоєно коштів: освіта – 280 млн.грн., охорона здоров'я – 390 млн.грн., соціальний захист – 260 млн.грн.

Завдання:

1. Визначити відхилення між планом та фактичними видатками.
2. Проаналізувати, які заходи були профінансовані з перевищенням, а які – з недофінансуванням.
3. Обґрунтувати можливі наслідки таких відхилень для соціальних програм.

Практичне заняття № 11. **Контроль і аудит у бюджетній системі**

Мета заняття: закріпити знання студентів щодо системи фінансового контролю та аудиту у бюджетному процесі, розкрити роль органів державного фінансового контролю у забезпеченні ефективного, законного й цільового використання бюджетних коштів. Сформувати практичні навички аналізу результатів перевірок, виявлення порушень бюджетної дисципліни, оцінювання

ефективності управління державними фінансами та застосування заходів реагування за результатами аудиту.

Обговорення теоретичних питань:

1. Що таке бюджетний контроль і які його основні завдання?
2. Які органи здійснюють державний фінансовий контроль в Україні?
3. У чому різниця між попереднім, поточним і наступним контролем?
4. Які основні принципи державного фінансового контролю?
5. У чому полягає роль Рахункової палати у системі зовнішнього контролю?
6. Які функції виконує Державна аудиторська служба України?
7. Що таке внутрішній аудит у бюджетних установах і як він організовується?
8. Які етапи проведення державного фінансового аудиту?
9. Як здійснюється перевірка цільового використання бюджетних коштів?
10. Які типові порушення виявляються під час проведення аудиту видатків бюджету?
11. Як оформлюються результати аудиту та які документи складаються за його підсумками?
12. Які заходи реагування застосовуються у разі виявлення порушень бюджетного законодавства?
13. Як використовується інформація аудиту для підвищення ефективності бюджетного планування?
14. У чому полягає різниця між аудитом ефективності та аудитом відповідності?
15. Які сучасні цифрові інструменти використовуються у сфері державного фінансового контролю?

Практичні завдання:

Завдання 11.1. Під час аудиту місцевого бюджету Рахункова палата встановила, що частина субвенції з державного бюджету (2,5 млн грн), виділена на реконструкцію лікарні, була спрямована на поточні витрати управління охорони здоров'я.

Завдання:

1. Визначити, яке порушення бюджетної дисципліни відбулося.
2. Запропонувати можливі дії органів контролю для усунення порушення.
3. Оцінити, як таке порушення впливає на ефективність бюджетного процесу.

Завдання 11.2. У межах програми підтримки закладів освіти громада отримала фінансування у розмірі 5 млн грн. За результатами року:

- фактичне використання коштів – 4,7 млн грн;
- запланований показник – підвищення якості освітніх послуг на 15%;
- фактичний результат – 9%.

Завдання:

1. Розрахувати коефіцієнт ефективності виконання програми.
2. Проаналізувати, чи досягнуто запланованої мети.
3. Запропонувати рекомендації для підвищення ефективності використання коштів.

Завдання 11.3. Витрати місцевого бюджету на 2024 рік становили:

- поточні видатки – 30 млн грн,
- капітальні – 10 млн грн.

Внаслідок реалізації капітальних інвестицій очікується зростання власних доходів громади на 5 млн грн щороку.

Завдання:

1. Обчислити частку капітальних видатків у структурі бюджету.
2. Визначити рентабельність інвестицій у капітальні проекти за перший рік.
3. Зробити висновок щодо доцільності збільшення обсягів капітальних видатків.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Базова література

1. Бюджетна система України : навч. посіб. у схемах і таблицях / С. В. Качула, Г. Є. Павлова, Л. В. Лисяк, Добровольська О. В., Л. І. Катан. Дніпро : Монолит, 2021. 332 с.
2. Казначейська система : підручник / О. П. Кириленко, П. С. Гринчишин, З. М. Лободіна та ін. ; за наук. ред. А. І. Крисоватого, О. П. Кириленко, Т. Я. Слюз. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 363 с.
3. Карлін М. І., Проць Н. В., Борисюк О. В. Публічні фінанси: навч. посіб.; за ред. д.е.н., проф. М. І. Карліна. Електронне видання. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 358 с

Допоміжна література

4. Liakhovych O., Dziurakh Y., Kucher A. et al. Security Dimension of financial support for the sustainable development of ukrainian regions. European Journal of Sustainable Development. 2023. Vol. 12. No. 2. Pp. 245–261. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2023.v12n2p245>
5. Бюджетна система : підручник / В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко, З. М. Лободіна [та ін.]; за ред. В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко, З. М. Лободіної. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 624 с.
6. Бюджетна система України : навч. посіб. у схемах і таблицях / С.В. Качула, Г. Є. Павлова, Л. В. Лисяк, Добровольська О.В., Л. І. Катан. Дніпро : Монолит, 2021. 332 с.
7. Бюджетна система : навч. посіб. / В. Г. Баранова, О. Ю. Дубовик, В. П. Хомутенко та ін.; за заг. ред. В. П. Хомутенко. Одеса : Видавництво Бартенєва, 2014. 392 с.
8. Бюджетна система : навч. посіб. / Н. І. Климаш, К. В. Багацька, Н. І. Дем'яненко та ін.; за заг. ред. Т. А. Говорушко. Львів : «Магнолія 2006», 2014. 296 с.
9. Дем'янчук М. А. Казначейська справа : навчально-методичний посібник. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2018. 148 с

10. Конспект лекцій з дисципліни «Бюджетна система». Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. 104 с.

11. Ляхович О. О. Шляхи підвищення ефективності управління державним боргом України. Фінансово-економічна політика в контексті інноваційного розвитку України : монографія / Мельник Л. В., Савіна Н.Б. та ін. : Частина 4. Рівне : НУВГП, 2023. С. 88–129.

12. Ляхович О. О., Дем'янчук О. В. Формування дохідної бази місцевих бюджетів та шляхи її зміцнення. Фінансово-економічна політика в контексті інноваційного розвитку України : монографія / Мельник Л. В., Савіна Н.Б. та ін. : Частина 4. Рівне : НУВГП, 2023. С. 52–88.

13. Ляхович О. О., Ільчук О. І. Джерела фінансового забезпечення розвитку сільських територій України в умовах децентралізації. Економіка та суспільство. 2017. Випуск 13. С. 863–867.

14. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.

15. Опалко К. С., Булах І. І., Соколовська Н.О. та ін. Казначейська справа : навчальний посібник. К. : Аграрна освіта, 2014. 296 с.

16. Сучасна бюджетна система: правила та процедури : навч. посіб. / За заг. ред. В. В. Зубенка. ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження». К., 2017. 184 с.

Інформаційні ресурси

17. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

18. Державна казначейська служба України: офіційний сайт. URL: <http://www.treasury.gov.ua>

19. Державна податкова служба України: офіційний сайт. URL: <http://tax.gov.ua>

20. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

21. Державний веб-портал бюджету для громадян «Open budget». URL: <https://openbudget.gov.ua/>

22. Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень : офіційний сайт. URL: <http://www.ibser.org.ua>

23. Кабінет Міністрів України: офіційний сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua>

24. Комітет Верховної ради з питань бюджету: офіційний сайт. URL: <http://budget.rada.gov.ua/>

25. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk>

26. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

27. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI: Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

28. Центр економічної стратегії: офіційний сайт. URL: <https://ces.org.ua/>